

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ДИВЕРСИФИКАЦИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Мария Станимирова
Икономически университет, Варна

Резюме

Устойчивото развитие на селските райони се основава на интегрирането на местните инициативи в земеделието и другите дейности, осъществявани на тези територии. Стимулиране на конкурентоспособността и подобряване на условията за живот в селските райони, може да бъде постигнато посредством диверсификацията на икономическите дейности в тези райони. Целта на тази публикация е да дискутира възможностите за развитие на неземеделски и нетрадиционни дейности в селски райони от Варненска област. Представят се резултати от първично изследване сред земеделски производители от областта, относно намеренията им за изменение на производствения капацитет и развитие на нетипични за селските райони икономически дейности. На тази основа се достига до изводи, относно направленията за диверсификация.

Ключови думи: диверсификация, интегрирано развитие, селски район.

Key words: diversification, integrated development, rural districts.

Увод

Устойчивото развитие на селските райони се основава на интегрирането на местните инициативи в земеделието и другите дейности, осъществявани на тези територии. Стимулиране на конкурентоспособността и подобряване на условията за живот в селските райони, може да бъде постигнато посредством диверсификацията на икономическите дейности в тези райони.

Целта на тази публикация е да дискутира възможностите за развитие на неземеделски и нетрадиционни дейности в селски райони от Варненска област въз основа на резултати от първично изследване сред земеделски производители от областта, относно намеренията им за изменение на производствения капацитет и развитие на нетипични за селските райони икономически дейности.

Процесът на диверсификация в селските райони може да бъде изследван на две нива, а именно – мезо- (регионално) и микро- ниво (ниво „стопанска единица“). В преобладаваща част от специализираните разработки се използват регионални данни за анализ на проблема. Предимствата на регионалния подход произтичат основно от възможността да се анализират връзки между пропорциите на различните икономически дейности, предприемани в района и регионалния растеж. Едно от ограниченията на този подход се свързва [1] със затруднения на изследователите да разберат причините и про-

цесите, които провокират стопанствата да диверсифицират икономическите си дейности, както и интересът, който стопаните проявяват към тази възможност.

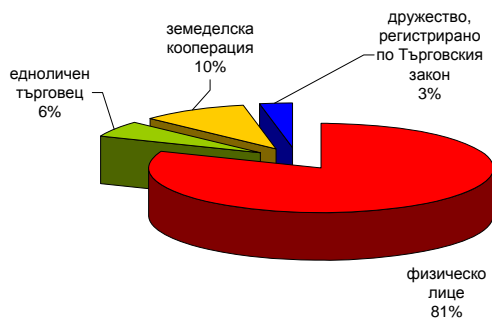
В съответствие с целта на разработката възприемаме микро-подход за изследване на възможностите за диверсификация. От гледна точка на отделния земеделски стопанин диверсификацията може да бъде дефинирана като придобиване на силни страни в бизнеса в резултат на инвестиране на излишък, генериран от основната дейност в друга (земеделска или неземеделска) дейност.

1. Методика на изследването

Данните в настоящото изследване се базират на проведено анкетно проучване през периода 17–30 декември 2012 година. Целта на проучването е да се идентифицират прилаганите практики и проявявания интерес към реализацията на неземеделски дейности и нетрадиционни земеделски дейности в два селски района¹. Целева съвкупност са земеделските стопани от общините Девня и Аксаково. Приложен е квотен модел извадка според критерия „правен статут на стопанствата“ (фиг. 1). Изборът на квотиращ признак е мотивиран от обстоятелството, че отделните стопанско-организационни форми (ФЛ; ЕТ; ЗК; дружество, регистрирано по ТЗ) имат различна степен на устойчивост, в

¹ По-голяма част от информацията в разработката е събрана във връзка с изследване на капацитет на земеделски производители в анализирани територии, възложено от МИГ Девня – Аксаково. В посочения проект авторът на статията участва като секторен анализатор.

зависимост от равнището им на самостоятелност при вземането на решения, начина на управление и разпределение на доходите, режима на труд и почивка и др.

Фиг. 1. Структура на анкетираните земеделски производители според правния статут на стопанина

Акумулирана е информацията по следните последователски въпроси:

- Планира ли се изменение на производствения капацитет и в каква посока?
- Стопанството развива ли дейности, различни от селскостопанско производство и ако да, какви са те?
- Земеделските производители проявяват ли интерес към развитие на неземеделски дейности?

Предложени са следните дейности, различни от селскостопанското производство: селски туризъм; културен туризъм; производство на хранителни продукти; производство на енергия и компост; развитие на местни занаятчийски дейности; търговия с хранителни продукти; транспортна и/или логистична дейност; услуги за населението.

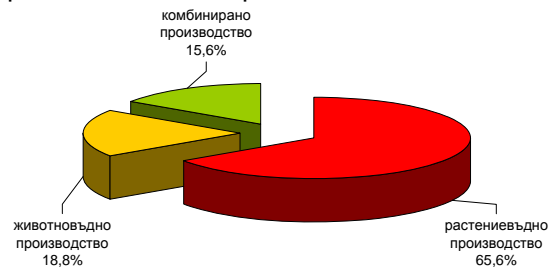
Предоставена е възможност да се посочат други дейности, различни от предложените.

2. Профил на генералната съвкупност

На територията на общ. Девня и общ. Аксаково са регистрирани общо 170 земеделски производители (в общ. Девня – 51 бр. и в общ. Аксаково - 119 бр.). Основна част от земеделските производители (82%) са физически лица. Около 7% са земеделски кооперации (регистрирани по Закона за кооперациите), 5% са еднолични търговци (ЕТ) и едва 6% са дружества, регистрирани по Търговския закон (предвидено ЕООД).

Преобладаваща част от анкетираните стопанства (65,6%) са специализирани в производството на растениевъдна продукция, 18,8%

- са животновъдни стопанства, а 15,6% са с комбинирано растениевъдно-животновъдно производство (виж фиг. 2).

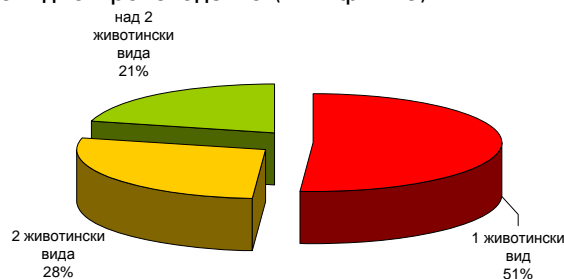

Фиг. 2. Разпределение на анкетираните земеделски производители според производствената насоченост на стопанствата

Основна от земеделските стопанства са специализирани в отглеждането на зърнени (81,3% от общия им брой) и на фуражни култури (34,4% от общия им брой)². В 15,6% от стопанствата се отглеждат лозови насаждения, в 6,3% - овощни култури, а 3,1% от общия брой на стопанствата произвеждат зеленчукови култури.

Най-висок относителен дял заемат стопанствата, специализирани в областта на овцевъдно-то производство (21,9%), следвани от стопанствата с говедовъдна (15,6%) и птицевъдна (12,5%) насоченост. Свиневъдно производство е застъпено в 9,4%, а пчеларство – в 6,3% от земеделските стопанства.

По-голяма част (51%) от животновъдните стопанства са специализирани в отглеждането само на един животински вид. В 28% от стопанствата се отглеждат два, а в 21% - над 2 животински вида. Овцевъдно производство порядко се развива самостоятелно. Най-често се комбинира с говедовъдно, свиневъдно и/или птицевъдно производство (виж фиг. 3).

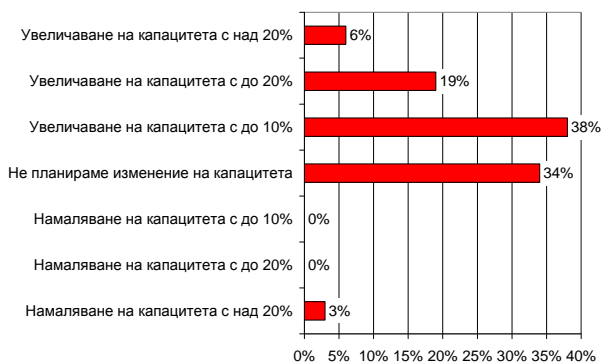
Фиг. 3. Разпределение на животновъдните стопанства според броя на развиваните животновъдни производства

² Сумата от процентите е повече от 100, поради възможността да се избира повече от един отговор.

3. Анализ на резултатите от проучването

По-голяма част от анкетираните лица (над 60%) планират изменение на производствения капацитет на стопанствата си в положителна посока през следващата година (виж фиг. 4).

Не се планира изменение на производствения капацитет в 34% от стопанствата.

Фиг. 4. Планирате ли изменение на производствения си капацитет през следващата година

Сравнително нисък относителен дял от стопанствата (16%) планират понижаване на производствения си капацитет. Това се отнася само за животновъдните стопанства (виж табл. 1).

В нито едно от анкетираните земеделски стопанства не се развиват дейности, различни от производство на селскостопанска продукция.

Около 1/3 от анкетираните земеделските производители проявяват интерес (виж табл. 2) към търговия с хранителни продукти (37,5%) и транспортна и/или логистична дейност (31,3%). За 25% от респондентите интересът е насочен към производство на хранителни продукти, за 19% - към производство на енергия и компост, а за 12,5% - към развитие на селски туризъм. По-слаб е интересът към развитие на местни занаятчийски дейности (6,3%).

Табл. 1. Планирано изменение на производствения капацитет по видове стопанства (% в съответната група)

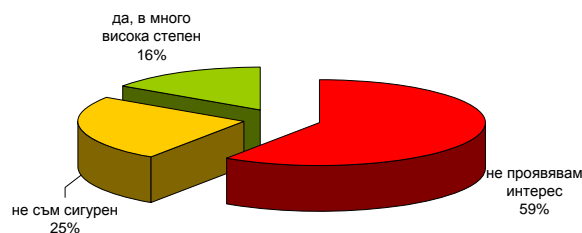
Посока на изменение	Стопанства		
	Растениевъдни	Животновъдни	Комбинирани
Намаляване на капацитета с над 20%	-	16%	-
Намаляване на капацитета с до 20%	-	-	-
Намаляване на капацитета с до 10%	-	-	-
Не планираме изменение на капацитета	38%	33%	20%
Увеличаване на капацитета с до 10%	38%	-	60%
Увеличаване на капацитета с до 20%	23,8%	16%	20%
Увеличаване на капацитета с над 20%	-	33%	-

Табл. 2. Проявявате ли интерес за развитие на неземеделски дейности във Вашето стопанство?

Дейности	Не проявявам интерес	Не мога да преценя	Проявявам интерес
1. Селски туризъм	78,1%	9,4%	12,5%
2. Културен туризъм	84,4%	15,6%	-
3. Производство на хранителни продукти и/или напитки	65,6%	9,4%	25%
4. Производство на текстил и/или облекло	96,9%	3,1%	-
5. Производство на енергия и компост	65,6%	15,6%	18,8%
6. Развитие на местни занаятчийски дейности	87,5%	6,2%	6,3%
7. Търговия с хранителни продукти	56,3%	6,3%	37,5%
8. Транспортна и/или логистична дейност	56,3%	12,5%	31,3%

Предоставена е възможност да се посочат други дейности, различни от предложените. Около 9% от респондентите проявяват интерес към услуги за населението в социалната сфера, а 3% - към лекотоварни превози.

Към развитие на нетрадиционни селскостопански дейности интерес в много висока степен проявяват 15,6% от респондентите, а 25% нямат категорично мнение по този въпрос (виж фиг. 5).

Фиг. 5. Интерес на земеделските производители към развитие на нетрадиционни селскостопански дейности

Дейностите, от осъществяването на които се интересуват производителите са: отглеждане на охлюви, билки и биоземеделие. Това са произ-

водители с растениевъдна и комбинирана растениевъдно-животновъдна насоченост (виж. табл. 3).

Табл. 3. Интерес към развитие на нетрадиционни селскостопански дейности по видове стопанства (% в съответната група)

Интерес	Стопанства		
	Растениевъдни	Животновъдни	Комбинирани
Не проявявам интерес	57,1%	83,3%	40,0%
Не съм сигурен	23,8%	16,6%	40,0%
Да, в много висока степен	19,0%	-	20,0%

Изводи

Въз основа на осъществения емпиричен анализ могат да бъдат направени следните основни изводи.

Първо, във всяка от групите стопанства, разделени според вида на производството, най-голям е дялът на производителите, които планират положителна промяна в капацитета. При това никой от анкетираните производители на растениевъдна и смесена продукция не планира намаляване на капацитета си в краткосрочен план.

Второ, на този етап земеделските производители в изследваните райони не осъществяват диверсификация чрез неземеделски дейности.

Трето, основна част от земеделските стопани не проявяват интерес към разнообразяване на осъществяваните икономическите дейности. От земеделските стопани, които виждат потенциална възможност за задоволяване на бизнес потребности посредством предприемане на неземеделски дейности, най-голям е дялът на тези, за които интересът е насочен към търговия с хранителни продукти, транспортна, логистична дейност и производство на хранителни продукти.

Четвърто, най-голям е относителният дял на земеделските производители, които съобщават, че нямат интерес към развитие на нетрадиционни селскостопански дейности. Производителите, които се интересуват от такива производства насочват вниманието си приоритетно към отглеждане на охлюви, билки и биоземеделие.

В заключение, настоящото изследване доказва, че възможностите за диверсификация на икономическите дейности в някои селски райони на Р. България са ограничени от субективни фактори, свързани с интереса на земеделските стопани към подобни стопански инициативи. Въпреки че по-голяма част от изследваните селски предприемачи планират повишаване на капацитета си, сравнително малък е дялът на стопаните, които възприемат диверсификацията като потенциална бизнес възможност. Последното е сериозно препятствие пред развитието на селските райони в България в съответствие със съвременните концепции за процеса.

Литература

1. Unni, J. *Diversification of Economic Activities and Non-Agricultural Employment in Rural Gujarat*. Economic and Political Weekly. Vol. 31, No. 33. Aug. 17, 1996. pp. 2243-2251.

OPPORTUNITIES FOR DIVERSIFICATION OF THE ECONOMIC ACTIVITIES IN THE RURAL AREAS

Maria Stanimirova
University of Economics, Varna, Bulgaria

Abstract

The sustainable development of rural areas is based on the integration of local initiatives in agriculture and the other activities there. Stimulating the competitiveness and improving of living and working conditions in rural areas, can be achieved by diversification of the local economic activities. The main purpose of this paper is to discuss the opportunities for development of non-agricultural and nontraditional activities in the rural districts of Varna region. The study reveals key results from a research among agricultural producers about their intentions for changing capacity of business and development of not typical activities. On that basis are made conclusions for the directions of diversifications in the analyzed rural districts.